

PROTOS
lesní škola

Skautská výchovná metoda

v čase a prostoru

Odborná práce pro získání OČK MZHS na LŠ Protos

Štěpán Káňa – Káně
2019

OBSAH

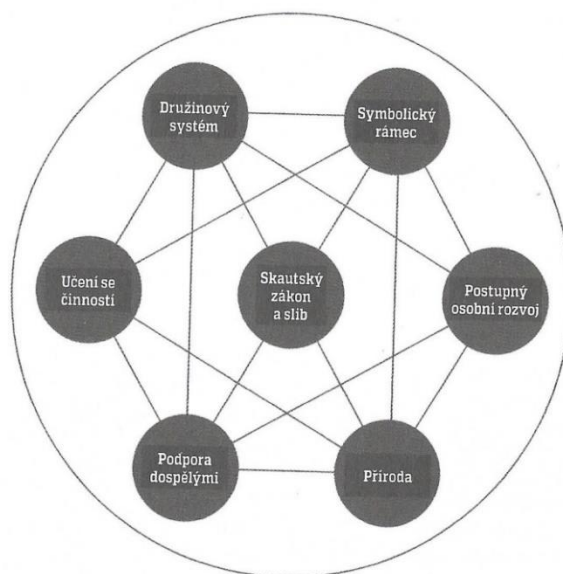
ÚVOD	1
1. SKAUTSKÝ SLIB A ZÁKON.....	2
2. DRUŽINA.....	3
3. PŘÍRODA	4
4. SYMBOLICKÝ RÁMEC	5
5. UČENÍ SE ZKUŠENOSTÍ.....	6
6. PROGRAM OSOBNÍHO RŮSTU	7
7. DOSPĚLÍ PRŮVODCI.....	8
8. Z HLEDISKA STANOV	9
SHRNUTÍ.....	9
PŘÍLOHA č. 1.....	10

ÚVOD

Skauting je společenský fenomén, který si jednoznačně zaslouží pozornost. Za své více jak stoleté působení dokázal oslovit stovky miliónů (zejména mladých) lidí různé rasy, národnosti, politického přesvědčení a náboženské víry. Prošel nástrahami dvacátého století, jakými byly hospodářská krize, světové války a další mezinárodní konflikty a ukázal, že je schopný být stále aktuálním, tedy i dnes, ve dvacátém prvním století, a přitom neztratit nic ze své podstaty. Cílem skautingu je přispívat k rozvoji mladých lidí prostřednictvím hodnotového systému založeného na skautském slibu a zákoně, pomáhat budovat lepší svět, kde lidé dojdou naplnění coby jednotlivci a budou hrát konstruktivní roli ve společnosti.¹ Genialita skautské myšlenky zakladatele lorda Roberta Baden-Powella spočívá v jednoduchosti, přirozenosti a univerzálnosti a krása obecně formulovaných ideálů a pilířů leží v odlišné realizaci jednotlivými zeměmi, středisky a oddíly.

Český skaut má u nás hlubokou tradici sahající k období před první světovou válkou a je spojen s Antonínem Benjaminskem Svojsíkem, jeho zakladatelem. Během uplynulého století se jeho obraz značně změnil, stejně tak jako společnost, která jej vytvářela. Co však zůstává ve své podstatě neměnné, je poslání, principy a metoda skautské výchovy. Skautskou výchovnou metodu (SVM) definují stanovy Junáka², je složena ze 7 částí (viz obrázek 1), které sami o sobě nejsou výjimečné, ale unikátní je jejich celek. V současné době byl schválen organizací WOSM 8. bod „zapojení se do společenství“, který bude pravděpodobně přijatý do stanov na valném sněmu Junáka 2020.

V této práci zkoumám prvky SVM a zaměřuji se na jejich historické zasazení (kontext). Vycházím totiž z přesvědčení, že pro lepší pochopení a uchopení našich činností je nezbytná znalost jejich kořenů. Cílem práce není poskytnout detailní, dlouhý a vyčerpávající obraz historie skautské výchovné metody (to snad v odkazované literatuře), ostatně nejsem ani vystudovaný historik. Byl bych rád, kdybych čtenářovi mohl nabídnout alespoň malý podnět k uvažování nad tím, co dělá skauting skautingem. Ostatně toto by měla být jedna z rolí odborně kvalifikovaného činovníka v oblasti myšlenkových základů a historie skautingu.

Obrázek 1: Prvky skautské metody (Vallory, E. *Světový skauting*. Junák – TDC. Praha 2016)

¹ Definice „poslání“ přijatého na Světové skautské konferenci v 1999; dostupné: <https://www.scout.org/vision>, cit. 25. 5. 2019

² Stanovy Junáka – českého skauta platné od roku 2014, cit. 25. 5. 2019

1. SKAUTSKÝ SLIB A ZÁKON

O skautském slibu a zákonu lze říci, že stály ještě společně s družinovým systémem a přírodou u zrodu skautingu už v roce 1908 a že na rozdíl od ostatních prvků SVM, které jsou do značné míry intuitivní a tak trochu skryté, jsou viditelnými, hlavními (nosnými) kameny celé skautské výchovy. Jako metodický prvek skautský zákon slouží pro utváření (předávání) hodnotového systému a slib pro dobrovolné přijetí a nasměrování na tyto hodnoty. Slib a zákon také definují podstatu skautingu; ve slibu jsou totiž ukotveny tři charakteristické roviny: duchovní, sociální a osobní a v zákoně hodnoty, což dohromady předurčuje celému skautskému hnutí ideovou jednotnost. Samotné znění slibu a zákona si vytváří každá národní skautská instituce samostatně, ty pak schvaluje příslušná světová organizace.³

Co se týče formy, tak tyto dva prvky vycházejí ze středověkého rytířství. Rytíř je označení středověkého bojovníka, který krom svých bojových dovedností se vyznačoval i hodnotovým (mravním) kodexem (zákonem), ke kterému se zavázal slibem při pasování do tohoto stavu panovníkem. Původními rytířskými zásadami (body rytířského řádu) byly statečnost, věrnost a štědrost.⁴ Počátkem 20. století se Robert Baden-Powell inspiroval právě tímto systémem, neboť rytířství má v Anglii hluboké kořeny. Obsahově však znění slibu vychází z Matoušova evangelia (jsou zde uvedeny všechny tři roviny): „*Miluj Hospodina, Boha svého, celým svým srdcem, celou svou duší a celou svou myslí. Miluj svého bližního jako sám sebe.*“ Původní znění slibu a zákona britských skautů nalezneme v knize *Skauting pro chlapce*.⁸ Rysem skautského zákona je pozitivní formulace. Skautský zákon u nás na rozdíl od slibu neprošel přílišnými změnami.

Nyní srovnáme hlavní odlišnosti znění slibů uvedených v příloze č. 1.⁵ Anglické znění se odkazuje na povinnosti vůči Bohu a královně. Pro české podmínky kolem roku 1912 bylo nepředstavitelné, aby čeští skauti slibovali věrnost císaři (habsburský panovník František Josef I. se nikdy nenechal Čechy korunovat) nebo povinnost Bohu, což by odkazovalo k jedinému povolenému (vynucenému Habsburky) náboženství – katolictví. Anglie se naproti tomu vyznačovala jako poměrně liberální a demokratická země. Po 1. světové válce se ve slibu objevuje „*vlast svou republiku Československou*“. I tak ovšem ve slibu nebyl zakotven přímo duchovní rozměr (ve většině zemí formulován jako Bůh) kvůli velké skupině ateistů v tehdejší Svazu, přesto že mezinárodní skautská organizace tuto složku vyžadovala. Československý skauting byl dlouhodobou výjimkou. Velké a žhavé diskuze se před 2. světovou válkou vedly i o dobrovolný dodatek – viz. citace 5. Tato výjimka však již nemohla projít po 3. obnově Junáka v žádosti o jeho začlenění do WOSM a WAGGGS. Současně se ihned po revoluci hledal způsob, jak s ohledem na české realie začlenit do Junáka první princip – povinnost k Bohu. Jiří Zajíc proto zformuloval jako duchovní rozměr nejvyšší Pravdu a Lásku jako nejvyšší (univerzální) hodnoty, které lidstvo přesahují. Znění bylo schváleno na V. sněmu Junáka 1992.⁶ Taktéž tyto ideály rezonovaly českou společností zejména v 90. letech. Impulzem byla vyřčená věta prvního porevolučního prezidenta a skauta V. Havla: „Pravda a láska musí zvítězit nad lží a nenávistí.“ Ironií je, že dnes, téměř po 30 letech, někteří mluví o zastáncích těchto ideálů tzv. „pravdoláskařů“ s pejorativním a pohrdavým nádechem. Přístup k duchovnu v českém skautingu lze tedy vystihnout větou: „*je mnoho cest jak být dobrým*

³ Vallory, E. *Světový skauting*. Junák – TDC. Praha 2016

⁴ Wikipedia.cz, heslo: *rytíř*. cit. 25. 6. 2019

⁵ Přehled vývoje skautského slibu do 90. let 20. století vypracovala Historická komise Junáka a lze jej získat na adrese: slib.wz.cz/Vyznam_slibu/Literatura_files/vyvoj_slibu_Kay3.doc cit. 25. 6. 2019

⁶ Zajíc, E. a kol. *Kdo jsem*. metodika. Junák – TDC. Praha 2008

člověkem mimo náboženství“.³ A myslím, že toto řešení je přinejmenším geniální, zvláště pro ty z nás, kteří nevěříme v Boha (byť z různých, pro mnohé třeba směšných důvodů). Domnívám se, že Pravda a Láska (svědomí a vztahy s druhými) je i jazyk trochu více srozumitelnější, zvláště pro začínající hledače duchovní dimenze, zejména tedy mladé lidi, kteří nevyrostli v rodinách s náboženskou tradicí.

V současnosti⁷ se také ozývají kritické hlasy k sedmému bodu zákona. Poslušnost k autoritám může být vnímána kontroverzně – srov. anglický král x císař R-U. Také zkušenosti se dvěma totalitními režimy dávají kritikům za pravdu. Pro vlčáckou kategorii, se kterou pracuji, je dle mého názoru poslušnost (vyjádřená ve slibu) na místě. Vlče, které je plné různých nápadů, si nedovede uvědomovat důsledky svého chování v plné šíři. Vlčatům uvádím jako příklad pohádku O neposlušných kůzlátkách nebo O Smolíčkovi pacholíčkovi. V jejich věku by se měla naučit rozlišovat dobro a zlo a v základu formovat jejich svědomí právě rozhodováním nad tím, co je dobré a co zlé (jistě vlče to vyjádřilo jako „měl jsem dobrý/špatný pocit“) za pomoci vychovatelů v roli moudrých, trpělivých průvodců, kteří vše vysvětlují. S rostoucím věkem by však skauti a skautky měli docházet na to, že ve světě neexistuje jen absolutně správná a špatná řešení (černá a bílá strana) a absolutně dobří a zlí lidé (tak, jak to bývá někdy nastíněné v pohádkách). Důležité je rozvíjení vlastního úsudku a rozhodování podle svého svědomí, které by mělo být neustále formováno. Proto bych zde nahradil ve skautském zákoně „slepou“ poslušnost za sebekázeň. To slovo se skládá ze dvou částí: sebe (odkazující na své vnitřní já, jdoucí ze mne) a kázeň, jež je spojena s dodržováním obecných pravidel a řádu.

2. DRUŽINA

Baden-Powell v knize *Skauting pro chlapce* o družině píše: „Hlavním cílem družinové soustavy je svěřit skutečnou odpovědnost co největšímu počtu chlapců. Každého z nich to povede k tomu, aby mu bylo zřejmé, že má osobně část zodpovědnosti za úspěch družiny... Prostřednictvím družinového systému se skauti učí, že mají hodně co říci k tomu, co jejich oddíl podniká.“⁸ Vallory³ k tomu také podotýká, že se děti takto učí objevovat své místo ve skupině, učí se samostatnosti, spolupráci a následkům svého jednání (nastavuje tak demokratickou výchovu). Družinový systém také učí děti utvářet společenství a rozvíjí tím podstatně duchovní život.

Družina je tedy nejmenší jednotka (úroveň) skautingu, kde probíhá výchova mladých lidí. Šest až osm členů přibližně stejného věku přebírá funkce (nástěnkář, kronikář, zdravotník,...), volí si (je určen) rádce družiny a jeho podrádce, kteří družinu vedou. Družinového ducha přitom pomáhá tvořit jméno družiny (většinou zvíře či rostlina) a znak, barva, pokřik či heslo. Původní názvy družin tábora na ostrově Brownsea (1907) tak byly: Býci, Kolihy, Havrani a Vlci.⁹ Družiny se schází v rámci družinových schůzek, výprav do okolí či různých družinových podniků. Její činnost by měla být nejintenzivnější z celého skautského programu.

Inspirací k vytvoření družin pro Badena-Powella byla zajisté zkušenost z obrany jihoafrické pevnosti Mafeking v roce 1899, kterému co by vojenský velitel velel. Tehdy lord Edward Cecil, náčelník štábu, vytvořil z mafekingských chlapců kadetní sbory – malé skupiny dorůstajících chlapců, jejichž úkolem bylo doručovat rozkazy a hlášení. Skupině velel mládenec jménem Goodyear.⁷ Baden-Powell tak zjistil, že skupiny hochů mohou samostatně fungovat a

⁷ Časopis *Skautský svět*. r. 57, č. 5, (červen 2019), str. 8–11.

⁸ Baden-Powell, R. *Skauting pro chlapce*. Junák – TDC. Praha 2009

⁹ Šantora, R. a kol. *Skautské století*. Junák – TDC. Praha 2012

zodpovědně plnit zadané úkoly a rozkazy. Pro družinový systém také svědčí fakt, že mládež v tomto věku má přirozené sklony vytvářet skupiny svých vrstevníků a trávit tak společně různá dobrodružství. Ve skutečnosti obléhání Mafekingu nebylo žádným tvrdým oříškem, např. v neděli panovalo příměří. Britská média však potřebovala „dobré a senzační zprávy“ pro obyvatele ostrova, a tak se brzy po úspěšné obraně pevnosti Baden-Powell stal „hrdinou od Mafekingu“, což představovalo skvělé podmínky pro vytvoření nového společenského hnutí – skautingu.³

Skauting jako výchovné hnutí v jeho počátcích byl silně intuitivní, pedagogika i dětská psychologie byly v počátcích. Čas a lidské poznání pokročilo a po více jak 110 let skautského hnutí se objevují kritické otázky⁷, jestli (alespoň) u nás se družinový systém používá dle původního ideálu a jestli by nemělo dojít k revizi. Odklonem od původní formy družinového systému jsou např. koedukace družin, věkově smíšené družiny (např. vlčata + skauti) či dospělí vedoucí skautských družin. Dalším faktorem je někde „mladý“ věk rádců (13–16 let), ale i v mnohých případech věk oddílových vedoucích (20–25 let). Myslím si, že v tak brzkém věku pro vychovatele – dobrovolníka (nikoliv profesionála) může být komplexní zvládnutí výchovy svých členů tvrdým oříškem. (Sám to také pozoruji na sobě, i když jsem přímým vedoucím oddílu nebyl). Zde pak vnímám silnou roli mentoringu výchovných zpravodajů a jiných činovníků střediska, kteří mají bohaté zkušenosti s vedením oddílu a po jeho předání nadále setrvávají ve středisku a sami se přitom dále vzdělávají. Domnívám se, že je to i skvělá příprava pro osobní rodinné povinnosti a výchovu potomků. Středisko by tedy nemělo mít jen funkci organizační, jak je to u nás na mnoha místech.

3. PŘÍRODA

Také příroda se stala od počátku hlavním rysem skautingu, a tedy skautské výchovné metody. Stanovy Junáka ji popisují následovně: „pro skauting je příroda nejen nejpřirozenějším výchovným prostředím; je i předmětem zájmu, péče a ochrany; stejně jako je zdrojem citového a duchovního rozvoje.“² Pobyt v přírodě zlepšuje také fyzickou kondici a rozšiřuje komfortní zónu jedince, která vlivem moderního stylu života se neustále zmenšuje.

Touhu člověka po přírodě, resp. návrat k (do) ní, lze najít zejména v 19. století jako reakci na průmyslovou revoluci a nový způsob práce a života. (Byly však i dřívější touhy⁹). Téma přírody a putování se stalo hlavním motivem děl romantických umělců (K. H. Mácha nebo G. G. Byron), ale i kritiků moderního způsobu života. Zde nelze opomenout amerického filosofa, moralistu a buřiče Henryho Davida Thoreaua (1817-1862) a zejména jeho knihu *Walden aneb Život v lesích*, ve které autor popisuje osobní zkušenosti z „prostého“ žití v lese u rybníka Walden a která ovlivnila pozdější zakladatele skautingu. Jak u Badena-Powella, tak i u Setona či Svojsíka lze najít silný a specifický osobní vztah k přírodě, který přenesli i do skautingu (či woodcraftu). Robert Baden-Powell se již na střední soukromé škole tajně seznamoval se základy stopování a vyzvědačství, které ho doprovázely po zbytek života a kterému vynesly uznání i slávu. V dětství se také rád plavil po řekách se svými staršími bratry. Schopnost pozorování, stopování a splynutí s přírodou prosazoval v armádě jako „vojenské umění“ ještě dříve, než na skauting vůbec pomyslel.¹⁰ Ernest Thompson Seton, který vyrůstal v panenské přírodě nejdříve v Kanadě a poté ve Spojených státech, rád studoval tamní původní obyvatele (Indiány), kteří ho fascinovali jako přírodní národ, který dokonale (původně) žil v souladu

---

¹⁰ Nagy, L. *250 milionů skautů*. Junák – TDC. Praha 1999

s přírodou.¹¹ Oba muži se v roce 1906 potkali a došlo tak k vzájemnému ovlivnění, které však v následujících letech vedlo k neshodám. Jak podotýká Petr Beránek¹², cíle byly odlišné. Baden-Powellův skauting připravoval jedince na život v moderních městech, kdežto Seton a jeho woodcraft z nich utíkal (detailnější rozbor i vliv obou pánů na český junák popisuje uvedený odkaz). Rovněž i Svojsík měl rád přírodu a cestování od malička, o čemž svědčí např. deník z cest, který jako šestnáctiletý napsal a který se dochoval.¹³ Není proto divu, že příroda měla (a má) své dominantní postavení.

Baden-Powellůvská idea „opuštění lepšího světa, než do kterého jsme byli přivedeni“ má svůj význam, zvláště ve spojení s tématem ochrany přírody – tedy životního prostředí. Pozorujeme klimatické výkyvy a změny, které naši skautští předci neznali. Čelíme tak výzvám 21. století. Dle mého názoru je toto téma klíčové a mělo by být v programech skautských oddílů i vzdělávacích kurzů na jednom z předních míst. Aktuální smýšlení dokládá i článek v rubrice „názory“ v únorovém čísle Skautského světa.¹⁴

Osobní úvaha autora: jak je uvedeno výše, příroda může být také klíčem pro duchovní výchovu. Anglický ekvivalent *nature* se do češtiny překládá také jako „povaha“. Poznávání přírody (ať už na laické nebo jako na vědecké úrovni) považuji za hledání Pravdy a úctu, respekt, údiv a ochranu za projev (službu) Lásky. Příroda totiž člověka přesahuje v celé své šíři. A nemyslím tím, jen onu přírodu („za městem“), ale celý „systém“ kolem nás a včetně nás – prostě „Příroda“.

4. SYMBOLICKÝ RÁMEC

„Symbolický rámeč tvoří soubor sdílených symbolů, obrazových i slovních, které vytvářejí pocit příslušnosti ke světovému bratrství a odkazují ke sdíleným hodnotám,“³ píše Vallory, resp. WOSM. Trochu jinak jej popisují stanovy Junáka, které dodávají, že společně s hrami, příběhy, symboly a vzory je symbolický rámeč jako jazyk, který k mladým lidem promlouvá a kterému oni rozumějí.² Jinými slovy se jedná o chutnou „omáčku“, do které ostatní výchovné prostředky namáčíme, aby vytvořený program byl zajímavý. V podstatě se jedná o jeden z důležitých pedagogických principů, o kterém psal už Jan Amos Komenský („škola hrou“).

Základním znakem skautského hnutí je lilie. Ta symbolizovala již od starověku dobré znamení, slunce, mír a čistotu. Ve středověku byla vyobrazována jako značka severu zejména na buzole a později na mapách. V pojetí skautingu prostřední list ukazuje správný směr, ostatní dva špatnou („zpátečnickou“) cestu. Tři listy vyjadřují i tři principy nebo tři výchovné kategorie. Znak Junáka má uprostřed lilie bílý štít s černou psí hlavou. Autorem je Mikoláš Aleš, který hlavu psa použil pro ilustraci Jiráskova románu *Psohlavci*. Vše odkazuje na Chody jako vzor českých skautů při Svojsíkově snaze vytvořit českou (národní) formu skautingu. Detailněji lze studovat junáckou symboliku v knize J. Čáky¹⁵. Dalšími hlavními symboly je např. skautský pozdrav (tři prsty symbolizující tři principy), podání levé ruky „s malíčkem“ (o této historii píše R. Šantora⁶), Junácká hymna, jehož původní méně známou verzi pro 4 hlasy lze najít v *Základech skautingu* a ve výčtu nesmí pochopitelně chybět ani skautský kroj. Nutno poznamenat, že sám Baden-Powell jej poskládal z prvků, které využil v rámci vojenské služby

¹¹ Pecha, L. *Woodcraft*. Olomouc. 1999

¹² Beránek, P. *Rytíř, nebo Indián?* Praha a Mor. Budějovice 2014. Cit. 30. 6. 2019

Dostupné z: https://els.skauting.cz/wp-content/uploads/2016/10/Beránek-Rytir_indian.pdf

¹³ Svojsík, A. B. *Vzpomínky z cest*. Junák – TDC. Praha 1997

¹⁴ Časopis *Skautský svět*. r. 57, č. 3, (červen 2019), str. 26–27

¹⁵ Čáka, J. *Junácká symbolika*. Merkur. Praha 1990

v Africe – šátku, klobouku a hole, tedy kroj měl být praktický. Svojsíkova původní představa byla v kroji vyzdvihnout chodský ráz, nakonec však převládl vliv z Anglie.⁸ Riziko odlišného přístupu a chápání ke skautské symbolice a tradici z ní vycházející může vést až k zásadním sporům a rozkolům mezi skauty. Devadesátá léta v Junáku jsou tomu důkazem. O každé tradici by mělo platit, že bychom měli znát její původ a důvod, proč se právě takto používá. A opět tu lze použít myšlenku, že cesta k „lepšímu občanovi“ nezáleží na tom, zda-li je např. výšivka přišita na levé či pravé kapse kroje.

Hry, příběhy, legendy jsou rovněž typickým symbolem skautské výchovy a v rámci hnutí jsou popsány ve stovkách knih a souborů, a to nejen papírových (*Skauting pro chlapce, Základy junáctví, Polní hry, Encyklopedie her, hranostaj.cz, ...*). Jistým „průlomem“ v oblasti her a herních prvků se stal Jaroslav Foglar, který skauting obdaroval celotáborovými (ročními) hrami, bodovacím (soutěžním) systémem, nálepkami a černými známkami. Jako „muž z praxe“ si vše zkoušel při vedení oddílu pražské Dvojky a následně to publikoval formou knih a časopisů.⁸ Řada těchto prvků (bodování, nálepky) jsou však postaveny na principu vnější motivace, který není soudobou pedagogikou ani psychologii vyzdvihován. Tomáš Řehák se o celotáborových hrách zmiňuje, že je to jeden z nešvarů skautingu, podle něj odvádí děti a jejich vedoucí od podstaty skautské táborové výchovy. Použití celotáborové či etapové hry (dramatického příběhu), pokud se používá s rozvahou, mírou a metodicky správně, je dle mého názoru v pořádku a pomáhá to mimo jiné Junáku k atraktivitě. Pomocí příběhů lze např. rozvíjet duchovní život skrz řešení různých morálních dilemat. Řekl bych, že pro vlčata a světlušky jsou hry a příběhy (i ty etapové) přímo alfou a omegou. Je nutno mít na paměti, že symbolický rámec (zejména pak hry a legendy) by neměl překrývat ostatní body SVM (to platí obecně i o ostatních prvcích SVM), ale měl by je spojoval, propojoval a vytvářel tak jeden logický celek.

5. UČENÍ SE ZKUŠENOSTÍ

Zajímavou historickou úvahu přináší Vallory³, který píše, že Baden-Powellovy myšlenky a cíle se od roku 1908 (kdy vydal první verzi *Skauting pro chlapce*) do vytvoření celosvětového skautingu (1920) zásadně změnily. Jednou z vývojových změn byla i vazba na Marii Montessori a její vzdělávací metody. K jejím rysům lze zařadit právě tři zbylé prvky SVM. Učení se zkušeností stanovy Junáka chápou jako výchovu opřenou o vlastní aktivitu a činnost, která vychází z přesvědčení, že člověk se nejlépe naučí tím, že to dělá, že znalosti, dovednosti a postoje si osvojí za pomoci vlastních prožitků a zkušeností.²

Marie Montessori (1870–1952) byla italská pedagožka, filozofka a vědkyně. Její práce jsou protkány jak teoretickými úvahami, tak hlavně praktickými poznatky, neboť značnou část kariéry věnovala práci s dětmi. Mezi její hlavní myšlenky patří „pomoz mi, abych to dokázal sám“, „svobodná volba práce“ nebo „dítě je tvůrcem sebe sama“.¹⁶ Montessori „pokrokové“ myšlenky daly vzniknout alternativnímu typu pedagogiky (školy), která je chápána jako škola zkušeností pro život a není založena na memorování teorií žáka a která je v současné době poměrně populární, i když je s podivem, že je stále označována za „alternativní“ a málo čtená.

Baden-Powell (alespoň ze začátku), ale i Svojsík v případě „učení se zkušeností“ postupovali spíše pragmaticky a intuitivně, než podle pedagogické teorie. V dobách začátku skautingu si totiž lidé dělali většinu prací sami (zvláště ty řemeslné), nebyl prostor (finance), aby si najímali „odborníky“ jako je tomu dnes. Sousedství „zlaté české ručičky“ je toho do jisté míry příkladem.

---

¹⁶ Wikipedia.cz, heslo: *Montessori*. cit. 4. 7. 2019

Rozdílný přístup k práci skautů z různých zemí zaznamenal Rudolf Plajner na jamboree v Londýně roku 1929: „Stavba tábora byla velmi namáhavá a pokračovala hlemýždím krokem, poněvadž jsme byli stále zdržováni nedostatkem vhodného materiálu; nebylo desek, nebylo hřebíků, nebylo plotny ani roštu, ani kouřových rour... Jaká různá byla práce naše a práce jiných! Sousedé naši, skauti z Cambridge, přišli k večeru kteréhosi dne, připíchli stanová plátna k zemi a za půl hodiny měli tábor upraven. Američané, ti přišli vůbec do tábora, postaveného najatými dělníky (měli i placené kuchaře), a v táboře Indů pracovali skoro celý týden stolaři a truhláři.“¹⁷ Je třeba však podotknout, že český skauting má hlubokou tradici právě v umění tábořit a stanovat v přírodě a že v jiných zemích pojímaly a pojímají skauting trochu jinak. (Opět zde uvádím myšlenku, že *cesty k dobrému občanovi mohou být různé.*)

Již od počátku 21. století se často diskutuje, zda-li by se mělo ve světle rychle měnícího se světa učit konkrétní znalosti a dovednosti a nebo spíše obecné principy (hodnoty, na nichž je postaven skauting, a z nich vycházející postoje jsou univerzální a časově nezávislé). Snaha Baden-Powella byla, aby skauting byl aktuální a aby vychovával pro život. Domnívám se, že by měl skauting jaksi vyvažovat oba přístupy, tedy i učit, jak postavit tábor na zelené louce, tak i např. se bavit o mediální výchově. Krásu skautingu spatřuji v jeho „širokém“ záběru a množství zkušeností z různých aktivit, které skaut může získat, na rozdíl od jiných zájmových aktivit, které jsou většinou zaměřeny na jeden typ činnosti. Jinými slovy, hokejista se v hokejovém klubu učí „jen“ hokeji, kdežto skaut se může učit se svým oddílem nebo družinou třeba jakémukoliv sportu.

6. PROGRAM OSOBNÍHO RŮSTU

Dle stanov² skauting usiluje nejen o to, nabídnout pestrý a přitažlivý program mladým lidem každé věkové kategorie; podporuje i všestranný individuální rozvoj každého člena založený na jeho vnitřní motivaci a její podpoře. Tak je popsán program osobního růstu. Myšlenka všestranného rozvoje není nová, můžeme ji např. najít v antice, kdy Řekové ve smyslu „kalokagathia“ usilovali o harmonický soulad těla i ducha. Ostatně i český sokol (a potažmo i Svojsík coby sokol) z tohoto přístupu vychází. V úplných začátcích skautingu se Baden-Powell zaměřoval jen na chlapce v dospívajícím věku (cca 12-15 let) a nazval je skauty (organizace Boy Scout Association, 1909). Přitom vůbec netušil (nepředpokládal, nechtěl), že se jeho myšlenky chytí také děvčata (Girl Guide Association, 1910), posléze, že bude poptávka pro kategorie „malých skautů“ - vlčat (1916) a konečně pak, že se vytvoří i roveři a old skauti (1922).³ Pojem skaut se tedy odkazuje k věkové skautské kategorii, kdežto skauting, který z něj vychází, dnes reprezentuje „celý systém“.

Za první republiky byl např. systém vzdělání skautské kategorie ve Svazu postaven na skautských zkouškách, podle kterých skauti získávali tzv. stupně (byli do nich zařazeni). Svojsíkova Organizace¹⁸ jej popisuje takto: „Účelem skautských zkoušek jest přesvědčiti o schopnostech skauta, a to jednak osobních, které jsou vymezeny výchovnými cíli skautingu, jednak o schopnostech pro spolupráci ve skautském celku.“ Pro skautské vůdce pak sloužily lesní školy, jejichž českým „zakladatelem“ byl Frank A. Elstner. Ta první se konala u Jindřichova Hradce roku 1923.¹⁹

¹⁷ Časopis *Skaut-Junák*. r. 16, č. 3

¹⁸ Svojsík, A. B. *Organisace*. Druhé doplněné vydání. Praha 1930.

¹⁹ Nosek, Václav. *Historie lesních škol*. Učební texty. Pražská lesní škola A. B. Svojsíka. 2003

Revoluce výchovného systému nastala po Valném sněmu v Třebíči 2005, kdy Junák přešel pomocí tzv. Nového programu na kompetenční model (na kterém se pracovalo od roku 2001) a navázal na celosvětový trend pedagogiky. Pro skautskou kategorii tak vznikly např. nové stezky rozdělené do 4 stupňů.²⁰ Vzdělání a seberozvoj však není omezen jen na skautskou kategorii. Roverům a rangers slouží např. systém výzev nebo zážitkový kurz FONS, jehož historie sahá k začátkům 90. let a je spojena zejména s M. Zapletalem. Oddílové činovníky pak připravuje řada čekatelských či vůdcovských (lesních) kurzů. Zásadní zlom činovnického vzdělávání přišel s novým Řádem pro výchovu a vzdělávání činovníků schváleným na sněmu v Plzni roku 1998. A v současnosti existuje řada dalších kurzů, školení a seminářů, které jsou určeny i pro dospělé členy. Právě v tomto vnímám sílu Junáka, člen v něm může být prakticky rozvíjen po celý život (nejen v mládí). Stačí jen využít této příležitosti. A s osobním růstem jsou spojeny i funkce, které děti (např. v družinách) nebo dospívající a dospělí v Junáku zastávají a pomocí kterých se dále učí. Plodem tohoto pak může být i atraktivita na poli pracovního trhu, o čemž svědčí např. třeba téma časopisu Respekt.²¹ Podstatné je však zdůraznit, že kompetenční model je nastaven až do roverského věku, a má-li být skautská výchova pro život účinná, musí členové setrávat a neodcházet z oddílů, jak se tomu třeba při přechodu na střední školu občas podle mých zkušeností děje.

7. DOSPĚLÍ PRŮVODCI

Dospělí hrají ve skautingu roli průvodců mladého člověka, ukazují mu cestu, pomáhají, podporují jej a povzbuzují.² Skautské oddíly vedli od začátku dospělí lidé (např. podmínkou podle *Základů junáctví* bylo dosažení 20 let). Většinou to však nebyli tatínkové nebo dědečkové, ale právě mladí jedinci, kteří prošli oddílem. A je tomu tak i dnes. Myslím, že tento bod SVM je nejméně naplňován v rámci Junáka. Vycházím ze zkušenosti svého střediska, z rozhovorů a debat, které vedu s ostatními skauty. Máme dostatek zaregistrovaných dospělých členů, ale jen hrstka z nich dochází do přímého výchovného kontaktu s členy oddílů. Místo toho oddíly většinou vedou mladí lidé (což je v pořádku), ale těm mohou chybět třeba jisté zkušenosti a pohledy. Jinak řečeno, domnívám se, že by propojení mladých kluků i holek s old skauty více prospělo (tzv. mezigenerační propojení). Ovšem je na místě také uvažovat, že ne každý dospělý skaut se chce na výchově dětí a mladých lidí podílet. Může tomu tak být, protože si třeba někteří dospělí netroufají pracovat s mládeží, nebo chtějí být sice ve skautském společenství, ale pro práci v oddíle si nehodlají vyčlenit dostatek času (věnují se např. své rodině, kariéře). V neposlední řadě to může být způsobeno tím, že se dospělí členové s mladými členy příliš neznají a nestýkají, mladší skauti mohou cítit ostych dospělé oslovit a požádat je o spolupráci. Řešením by mohl být větší důraz na provázanost obou částí pomocí sdílení osobních zkušeností zveřejněných v časopisech či pořádání seminářů zaměřených na toto téma. Opět v tomto vidím hlavní roli střediska jako spojovací platformu mezi klubem dospělých a oddílem mladších členů.

A ještě jednu úvahu na tomto místě zmíním, i když nepochází z mé hlavy. Na přednášce Tomáše Řeháka *Vedení lidí podle Špalka* bylo řečeno, že v Junáku máme obecný problém přijímat dospělé lidi co by vedoucí oddílů, kteří neprošli skautskou výchovou. V začátcích skautingu to

---

²⁰ Zeman, Václav. *Nový výchovný program Junáka*. Sepsáno podzim 2010. Cit. 6. 7. 2019, staženo zde: http://files.ckklapka.webnode.cz/200000056-c5dd4c6d6d/Klapka_Metodika_Novy-program_Sik.pdf

²¹ Časopis Respekt, téma: *Všude chtějí skauty*. 21/2018

bylo však na denním pořádku, Svojsík objížděl se svými přednáškami vesnice a města a představoval místním skauting a vyzýval je, aby zakládali skautské oddíly.

8. Z HLEDISKA STANOV

Každý prvek SVM je v této práci uveden dle aktuálních stanov Junáka schválené Valným sněmem v Litomyšli roku 2014. Ne proto, že by se jednalo o nějakou právní definici, ale proto, že vnímám stanovy jako nejvyšší shodu celé organizace. A tedy co jiného by mělo SVM definovat než stanovy Junáka. Zajímavé je tedy pozorovat, jak se v nich SVM začala objevovat.²²

Body SVM, podobně jak jsou popsány v této práci, byly poprvé uvedeny ve stanovách z roku 1992 (přijaté V. sněmem v Praze) díky tomu, že byly převzaty z mezinárodních organizací (respektive členství v těchto organizací zavazuje přijetí těchto zásad). WAGGGS uvádí tyto prvky: *slib a zákon; neustálý osobní rozvoj; učení prostřednictvím zkušeností; týmová práce pomocí družinové soustavy; aktivní spolupráce s dospělými; služba společnosti; pobyt v přírodě a symbolika*. Naproti tomu u WOSMU chybí *symbolika; služba společnosti a dospělí průvodci*. Do této doby SVM nebyla definována pro české prostředí, starší stanovy jen obecně popisují prostředky poslání spolku (např. mravní, nauková, zdravotní výchova, vydávání časopisů, srazy, sjezdy...).

Po znovu přijetí do mezinárodních organizací po rozpadu ČSFR stanovy z roku 1994 (schválené VII. mimořádným sněmem v Olomouci) už bez ohledu na WOSM či WAGGS uvádějí tyto body SVM: *dodržování skautského slibu a na životě podle skautského zákona; neustálý osobní rozvoj, zejména pěstování kladných povahových vlastností; učení prostřednictvím praktických zkušeností; týmové práci v malých skupinách (např. družinách) na výchově k odpovědnosti a k vedení; spolupráci mladých lidí s dospělými; služba společnosti; pobyt a činnost v přírodě; postupně stimulující programy a nejrůznější činnosti zajímaví mladé lidi; využívání skautské symboliky; rozvíjení užitečných dovedností a využívání her*.

K další úpravě SVM došlo ve stanovách z roku 2001 (schválené X. sněmem ve Vsetíně), stále ale obsahovala 10 bodů. Výraznější změny došlo až v roce 2014 (současný stav), kdy SVM obsahuje 7 bodů (některé body se spojily), zato *služba společnosti* se úplně vytratila. Do jisté míry však *službu společnosti* lze vnímat jako 8. bod (občanská angažovanost), který bude pravděpodobně do stanov přidán Valným sněmem v roce 2020.

SHRNUTÍ

V předchozích textech jsem se pokusil nastínit historický kontext jednotlivých bodů SVM tak, jak je známe dnes a jak se třeba učí na vzdělávacích akcích. Její prvky se ze začátku používaly ve skautské výchově intuitivně, v českém prostředí se po 3. obnově skautingu objevily ve stanovách a od této doby je SVM definována a měla by být v paměti všech lidí, kteří vytvářejí skautskou výchovu, neboť vedle poslání a principu se jedná o základní kámen skautingu.

Rád bych na tomto místě poděkoval Jiřímu Zajícovi – Edymu za cennou recenzi a upřesnění některých částí.

---

²² Kompletní přehled stanov Junáka od roku 1914 do 2014 lze získat na: <https://www.skautskyinstitut.cz/e-knihovna/?search=stanovy#list-start>

PŘÍLOHA č. 1

Znění skautského slibu:

<p>Původní znění dle <i>Skautingu pro chlapce</i> (1908, Anglie)</p> <p><i>Slibuji na svou čest, že se vynasnažím ze všech sil plnit povinnosti vůči Bohu a královně, pomáhat jiným lidem v každé době, dodržovat skautský zákon.</i></p>	<p>Svojsíkova verze dle <i>Junák. roč. I (1915) str. 21</i> (1915, Rakousko-Uhersko)</p> <p><i>Slibuji na svou čest, že se všemožně přičiním: milovat vlast svou a věrně ji sloužit v každé době, řádně plnit povinnosti své vlastní a zachovávat zákony junáků, ze všech sil a v každé době prospívati bližním.</i></p>
<p>Současná verze (schválená 1992, platná pro český skauting)</p> <p><i>Slibuji na svou čest jak dovedu nejlépe, sloužit nejvyšší Pravdě a Lásce věrně v každé době, plnit povinnosti vlastní a zachovávat zákony skautské, duší i tělem být připraven pomáhat vlasti i bližním.</i></p>	<p style="text-align: center;">Dovětek <i>Tak mi pomáhej Bůh</i> byl povolen po roce 1933.⁵</p>

Znění skautského zákona:

<p>Původní znění dle <i>Skautingu pro chlapce</i> (1908, Anglie)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Na skautskou čest je možné se spolehnout 2. Skaut je loajální vůči královně, své zemi, svým vůdcům, svým rodičům, svým zaměstnavatelům a ostatním představeným. 3. Skaut je užitečný a pomáhá jiným 4. Skaut je přítelem všech lidí dobré vůle a bratrem každého skauta – bez ohledu na jeho národnost, třídní původ anebo víru. 5. Skaut je zdvořilý 6. Skaut je přítelem zvířat 7. Skaut uposlechne bez námitek nařízení rodičů, družinového rádce či skautského vůdce. 8. Skaut se usmívá a při všech obtížích si hvízdá. 9. Skaut je hospodárný 10. Skaut je čistý v myšlenkách, slovech a skutcích. 	<p>Svojsíkova verze dle <i>Základů junáctví</i> (1912, Rakousko-Uhersko, zkrácený popis)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Prvním vůdcem junáka je pravda. 2. Junák je v pravém slova smyslu loajální 3. Povinností junákovou je býti jiným užitečný a pomáhat jim. 4. Junák je přítelem každému člověku a bratrem každého skauta, ať náleží třídě společenské kterékoliv. 5. Junák je zdvořilý. 6. Junák je ochráncem zvířat. 7. Junák je poslušen rozkazů svých rodičů, vůdců a rádců v družině... 8. Junák se usmívá a prozpěvuje si za všech okolností. 9. Junák je šetrný 10. Junák je čistý v myšlení, v slově i konání.
---	--